

ELEANOR GORDON-SMITH

*Stop met
redelijk
zijn*

**WAAROM JE MET ARGUMENTEN
NIETS VERANDERT**

ten have

ELEANOR GORDON-SMITH

STOP MET
REDELIJK ZIJN

Het leven is geen debat

Vertaald door Huub Stegeman

 ten have

Inhoud

Alles was proteïnepoeder en niets deed pijn	9
1 Een verhandeling over waarom jouw pik niet op deze burrito lijkt	23
2 <i>Faith</i> , of waarom George Michael ongelijk had	53
3 De harde schijf en de emmer	83
4 Doen alsof/vergeten wie je bent	109
5 Leren vergeten wat je eigenlijk ook nooit echt hebt geweten	133
6 Hoe ik leerde om me geen zorgen te maken en gewoon recht voor zijn raap te zijn	161
Noten	181
Dankwoord	189

Alles was proteïnepoeder en niets deed pijn

Ergens in de technologiestreek van Californië, waar het enige wat nog preciezer wordt ontwikkeld dan software de mensen zelf zijn – of misschien toch vooral hun gebit – vinden we een organisatie met de naam Center for Applied Rationality (centrum voor toegepaste rationaliteit). Voor het bescheiden bedrag van 3900 dollar kun je daar een vierdaagse workshop volgen die bestaat uit eten, slapen en negen uur aaneengesloten activiteiten met andere deelnemers, dag in, dag uit, alles onder één (waarschijnlijk rationeel ontworpen) dak. Ook dit jaar zal het Center, zoals elk jaar weer, honderden aanvragen ontvangen van mensen die willen meedoen omdat, zoals zij het formuleren, ‘iedereen die ik ken irrationeel is, en daar wil ik iets aan doen’.

Heel fijn. Dankbare groep mensen om uit te lachen. Toch blijkt dat menigeen van ons eenzelfde soort fout maakt wanneer we denken iemand te kunnen overtuigen. We denken dat we al weten hoe een rationele geest eruitziet, en de enige vraag is dus waarom andere mensen daar niet aan voldoen. De ideale manier om van gedachten te veranderen is rustig aan. Ingaan op een goed beredeneerd argument. Reageren op feiten en niet op ons zelfbewustzijn of de mensen om ons heen. Niet ingaan op de sirenenzang van de emotie. Mensen spreken graag over de ‘publieke sfeer’ – en als die al bestaat, dan zou die met haar gekromde vormen dit geïdealiseerde beeld

weerspiegelen. Hoeveel televisieprogramma's zijn er niet gewijd aan de magie van twee partijen die tegenovergestelde dingen beweren in de hoop ons van gedachten te doen veranderen? 'Debat over actuele onderwerpen', belooft het BBC-programma *Question Time*. 'De grote ideeën', heeft een zelfingenomen ABC voor ons. 'Avonturen in de democratie', trompettert het programma *Q&A*. In de naamgeving van dit soort evenementen zit ook altijd een kleine beloning ingebakken: hoe dapper zijn we immers niet omdat we naar het Festival van de Gevaarlijke Ideeën durven te gaan, en hoe slim ben ik omdat ik een abonnement heb op de debatten van Intelligence Squared. De juiste manier om te redeneren, althans in overeenstemming met het ideaal van dit moment, is afstand nemen van ego en emotie en een soort gedesinfecteerde discussie-operatiekamer binnengaan waar de hermetisch afgesloten ventilatieopeningen voorkomen dat het pluis van alledag de gesteriliseerde waarheid kan besmetten.

Jaren geleden was ik het daar nog mee eens. Ik zal je vertellen waarom, al zul je me vervolgens terecht mijn boterhammetjes willen afpakken: op school was ik een van de beste debaters, en eigenlijk bedoel ik dan dat ik in de week-ends een blazer droeg en mensen met regelmatige tussenpozen vertelde hoezeer ze het bij het verkeerde eind hadden. Mijn teamgenoten en ik waren twintig uur per week bezig om ons betoog op te stellen en namen premissen onder vuur met de ijsskoude nauwkeurigheid van mensen voor wie hun totale ego op het spel staat. We waren er overigens best goed in. Uiteindelijk belandden we zelfs op de wereldkampioenschappen in Qatar waar we blazers droegen waarop het Australische wapenschild in gouddraad was geborduurd, en dongen we mee naar de eerste plaats in wat, nu ik erop terugkijk, veel weg had van een apocalyptische film voorafgaand aan de eerste grote zuivering: wij allemaal in dezelfde uniformen in een hele vloot van witte bussen op weg door de

woestijnhitte naar auditoria waar we een uur lang zouden worden opgesloten, omringd door scheidsrechters met stopwatch. Debating maakte dat ik dacht dat overtuigen zoiets was als euclidische meetkunde: zoek het uitgangspunt van de ander en laat zien waarom dat onjuist is. Ondersteun je analyse met bewijzen. Emoties zijn hooguit bedoeld ter versiering – ga er niet van uit dat ze werkelijk effect zullen hebben. Natuurlijk wist ik dat je mensen wel van gedachten kon doen veranderen door een beroep te doen op hun emoties of hun zelfbewustzijn, maar dat leek me nogal laag. Het was veel sportiever om je enkel te wapenen met argumenten. Voor mij was dit het intellectuele equivalent van een duel bij zonsopgang. *Zo behoorde je te vechten.*

Daar begon ik anders tegenaan te kijken nadat ik in 2016 een bijdrage had geleverd aan het radioprogramma *This American Life*. Het was een eenvoudig project geweest: steeds wanneer ik werd nagefloten of seksueel getinte opmerkingen naar mijn hoofd kreeg, zou ik op de daders afstappen en hen met redelijke argumenten op andere ideeën proberen te brengen. Maar dat is me tientallen keren niet gelukt. Ik heb er uren aan besteed om dit soort mannen alle bewijzen voor te leggen, alle redeneringen, al het elegante gemanoeuvreeer met premissen, maar zij voelden zich hooguit gesterkt in hun overtuiging dat het oké was om vrouwen op straat te betasten, na te roepen of te volgen.

Toch leken deze mannen me niet irrationeel of vervreemd van de werkelijkheid – op een rare manier waren er zelfs wel een paar die ik best aardig vond. Een van hen vertelde me dat hij zijn vorm van hofmakerij had overgenomen uit het dierenrijk. ‘Ik ben gewoon een paradijsvogel die zijn veren showt,’ zei hij triomfantelijk, alsof dat alles verklaarde wat er te verklaren viel. Best goed gevonden. Hij maakte me aan het lachen. Die ervaring deed me echter wel de moed verliezen, niet alleen als mens en als vrouw, maar ook als iemand die

altijd optimistisch was geweest over ons vermogen om elkaar te overtuigen van betere opvattingen. De opnames waren voltooid in november 2016, kort na de verkiezingen in de vs, en het was niet het beste moment om plots pessimistisch te worden over het rationele debat en de mogelijkheid om iemand te overtuigen.

Toen het programma werd uitgezonden, gebeurde er echter iets vreemds. Ik werd ineens overstelpt met aanvragen voor interviews. Zou ik misschien een tienstappenplan kunnen schrijven voor het overtuigen van mensen? Was ik bereid om een onderscheiding aan te nemen voor het succesvolle gebruik van rationele argumenten in het openbaar? Welk advies had ik om mensen af te leren elkaar op de werkvloer lastig te vallen? Ik was verbijsterd. Kennelijk hadden heel veel mensen geluisterd naar diezelfde gesprekken die mij zo somber hadden gestemd en me een verslagen gevoel hadden gegeven, en gemeend dat ik de daders had weten te overtuigen. Volgens mij komt dat doordat deze gesprekken als een soort model waren voor hoe wij denken dat je iemand op andere gedachten moet brengen. Ik zei het ene, mijn nafluïters zeiden het tegenovergestelde, en beide partijen probeerden uit te leggen waarom we gelijk hadden. Ik was kalm gebleven, had cijfers gegeven, en zij hadden me netjes laten uitpraten. Het leek in alles een rationeel debat te zijn en het feit dat ik er niet in was geslaagd om met deze benadering ook maar iets te bereiken en hen van mening te doen veranderen, werd compleet overschaduwde door de onbetwiste aanname dat ik een pluim verdiende omdat ik het toch in elk geval had geprobeerd. Daar zat een luchtje aan – het stonk eigenlijk, alsof het zo uit het riool kwam en nooit onder de douche ging.

Overall wordt als absolute waarheid verkondigd dat redelijke argumenten de manier bij uitstek zijn om mensen te overtuigen en dat de ‘juiste’ manier om iemand van gedach-

ten te doen veranderen een soort gladiatorenstrijd van de ideeën is waarin we het persoonlijke even achter ons laten. Maar wat nu als onze ijver om elkaar te prijzen voor de toepassing van dat ideaal ons ervan weerhoudt om te vragen of het eigenlijk wel de moeite waard is?

De andere reden waarom ik van mening veranderde over deze kijk op overtuigen is dat ik een baan kreeg in de academische filosofie. In dat vak weet je na ongeveer twee minuten al hoeveel onbeantwoorde vragen er zijn over wat de rede eigenlijk is of wat ze van ons verlangt. Het is nogal moeilijk om in het belang van het redelijke debat te blijven geloven als je zelfs niet meer weet wat het eigenlijk inhoudt om *redelijk* te zijn. Misschien denk je dat het toch eenvoudig is, dat redelijk zijn niet meer betekent dan geloven in dingen als het bewijs ervoor sterk genoeg is. Maar als dat werkelijk het eerste is wat in je opkomt, sta me dan toe je te condoleren terwijl je achterover in het konijnenhol dondert.

Wanneer is iets bewijs? Zijn zintuiglijke waarnemingen bewijs? Of gevoelens als empathie? En als dat niet zo is, hoe kom je er dan bij om te denken dat het lijden van anderen ertoe doet? Wanneer zijn er voldoende bewijzen om ergens van overtuigd te raken? Is er voor verschillende overtuigingen een verschillende hoeveelheid bewijslast nodig, en als dat zo is, hoe wordt die dan bepaald? Is er misschien nog iets anders bepalend voor wat we moeten geloven, bijvoorbeeld welke prijs we betalen als we ons vergissen? En welk 'moeten' is dat eigenlijk, als we vragen: 'Wat moeten we geloven?' Zijn we daarmee uit op de waarheid, of op moraliteit, of is dat op een bepaalde manier hetzelfde? Zijn de normen voor het geloven van wiskundige of wetenschappelijke waarheden anders dan die voor morele of persoonlijke waarheden, of is er geen verschil? Hoe kun je op een verantwoorde manier reageren op het nieuws dat iemand die net zo intelligent is als jij en over evenveel bewijzen beschikt als jij, toch tot een

andere conclusie komt? Moet je dan minder vertrouwen hebben in je eigen opvattingen? En als dat zo is, waarom dan?

Achter dit alles gaat een veel grotere vraag schuil: is het eigenlijk ooit mogelijk om iets te weten? Duizenden jaren voor Descartes zich afvroeg wat we eigenlijk kunnen weten, had de oude Griekse filosoof Sextus Empiricus al een aanzet tot het scepticisme gegeven door op die vraag te antwoorden met: 'Niets.' Die mogelijkheid is zo ongelooflijk angstaanjagend dat mensen er liever een wat onbenullig gedachte-experiment van maken over of we ons misschien in *The Matrix* bevinden, dan dat ze zich bezighouden met het schrikbeeld dat dit oproept. Eén filosoof die dat schrikbeeld wel serieus nam, was Stanley Cavell. Hij probeerde jarenlang om een antwoord te formuleren op de sceptische uitdaging en zijn werk is zo fascinerend voor een bepaald type lezer dat twee grote universiteitsbibliotheken aan de oostkust van Amerika jarenlang weigerden om zijn boeken steeds opnieuw aan te schaffen als ze weer niet werden ingeleverd. Het had geen zin – studenten brachten ze gewoon niet terug. 'Hoe kunnen we *stoppen*?' schreef Cavell. 'Hoe leren we dat we niet nog meer kennis nodig hebben, maar juist bereid moeten zijn om van verdere kennis af te zien?'

Duizenden jaren lang zijn deze vragen over wat te geloven, wanneer en waarom, heen en weer geschoten tussen de briljantste geesten van hun tijd als in een flipperkast, en toch heeft niemand ooit het antwoord gevonden. Niet zo heel lang geleden op de tijdbalk van de filosofie schreef filosoof John McDowell uit Pittsburgh zijn zeer oorspronkelijke werk *Mind and World*, waarin hij zich onder meer afvraagt wat voor een ding rationaliteit eigenlijk zou kunnen zijn. In zijn bespreking van het werk schreef Jerry Fodor, professor aan Rutgers University, dat 'we wel heel dicht aan het randje staan van datgene waar we nog iets zinnigs over kunnen zeggen'.

Ik beschik niet over het poëtische instinct of de woorden om te kunnen beschrijven hoe afgrijselijk frustrerend – om je de haren uit het hoofd te trekken – het is om het concept ‘rationaliteit’ te pas en te onpas gebruikt te horen worden in het publieke debat, zonder enige erkenning van de hardnekkigheid en de ingewikkeldheid van deze vragen. In plaats daarvan veronderstellen betweters die menen de belangrijkste exponenten van de rationaliteit te zijn van alles en nog wat over wat het betekent om ‘rationeel te zijn’, door zich nu juist te baseren op datgene wat nog moet worden bewezen.

Je komt mensen tegen die erover spreken alsof ‘redelijk zijn’ niet meer betekent dan zonder emoties zijn. Het Britse parlementslid Michael Gove bijvoorbeeld, toen hij in het programma *Good Morning Britain*, direct na de brand in de Grenfell Tower, het publiek toesprak zoals je dat gewoonlijk alleen doet bij kinderen die iets te veel suiker ophebben. ‘We kunnen de slachtoffers op de eerste plaats zetten [door] *kalm* te reageren. Hoe begrijpelijk ook, niemand heeft er wat aan om de rede te laten vertroebelen door emoties,’ zei hij tegen journalist Piers Morgan. ‘En jij, [Piers], hebt de verantwoordelijkheid om de situatie met koele blik te bezien.’ Diezelfde gedachte dat de rede hetzelfde is als vrij zijn van emoties, speelde ook een rol toen de organisatie van een evenement in het Sydney Opera House in 2014 Uthman Badar had uitgenodigd. Hij is woordvoerder van een groep die oproept tot de vestiging van een wereldwijd islamitisch kalifaat en men had hem uitgenodigd om voor een publiek van duizenden te spreken over redenen die eerwraak zouden rechtvaardigen. Badar ging op de uitnodiging in en liet de organisatie zelfs weten dat hij van plan was om eerwraak zo te definiëren dat hij ‘er werkelijk voor kon pleiten’. Het publiek was verontwaardigd, de lezing werd afgezegd en een van de organisatoren legde uit dat Badar was uitgenodigd ‘op basis’ van het feit dat hij ‘kalm, gematigd, wellevend en welbespraakt’ was

– alsof dat voldoende was om te bewijzen dat hij een rationeel debat zou kunnen voeren. Tegelijk lijken mensen te denken dat het voor de hand ligt dat de rationaliteit niks te zeggen heeft over zaken van serieus moreel belang. Wanneer studenten bij mij de inleiding in het vak Ethiek volgen, herhalen ze de eerste weken steeds hetzelfde stemmige mantra, ‘iedereen heeft recht op zijn eigen mening’, alsof het gewoon voor de hand ligt dat morele dilemma’s buiten de jurisdictie van de rede vallen.

Soms zie je ook mensen die lijken te denken dat ‘redelijk zijn’ niet meer is dan je gedrag afstemmen op wat je wilt bereiken, iets wat ze hebben overgenomen uit een economisch model van de rationele consument. Wil je meer geld besparen? Hier heb je een app. Wil je meer bewegen? Deze oefeningen kun je ’s ochtends doen. Geoff Sayre-McCord, een onmogelijk vriendelijke filosoof aan de University of Chapel Hill die motorfietsen verzamelt en schrijft over geloof, vertelde tijdens een workshop aan Princeton eens een verhaal over de ethiek van geloof dat goed illustreert hoe moeilijk het is om precies te bepalen wat er met ‘rationaliteit’ wordt bedoeld. Een bevriend econoom gaf tijdens een conferentie de *keynote*-lezing en verkondigde bij die gelegenheid dat de ‘rationaliteit’ de ruimte beheerst tussen onze doelstellingen en ons handelen, maar dat ze ons niet kan vertellen *welke* doelstellingen het waard zijn om na te streven. Enkele uren later, in de kroeg, beklagde diezelfde filosoof zich dat zijn tienerzoon maar geen ‘fatsoenlijke’ doelen wilde stellen in het leven: ‘Het enige wat hij doet is drummen en wat rondrijden met zijn vrienden! Hij studeert niet en denkt niet aan zijn toekomst. Hij is zo irrationeel.’

Nog erger, soms ontmoet je mensen die lijken te denken dat ‘redelijk zijn’ van je vraagt dat je ‘wacht op bewijzen’, en dat is dan ook precies wat ze doen als er sprake is van aanranding of verkrachting. ‘Onschuldig tot het tegendeel is

bewezen!’ klinkt het steeds, al hebben zich inmiddels tientallen vrouwen gemeld. ‘We moeten wachten op het bewijs!’ Welke opvatting van ‘bewijs’ heeft men dan eigenlijk, als getuigenissen niet meetellen? Hoe komt het toch dat bij elke andere misdaad de getuigenis en de juiste mate van waarschijnlijkheid het kennelijk al rationeel maken om te roepen ‘die vent heeft het gedaan’, maar in dit soort gevallen dan weer niet?

Wat ik wil zeggen is dat we in onze haast om onszelf te complimenteren met onze redelijkheid, toestaan dat het idee van de ‘rationaleiteit’ zelf volkomen los komt te staan van de rijke filosofische traditie waarin het is ontstaan. Ineens staat het los van de complexiteit van de menselijke geest en gaat het idee van ‘redelijk zijn’ als basis van ons publieke debat nauwelijks nog over het vinden van de waarheid of van elkaar. Plots lijkt het veel meer te gaan over een workshop van 3900 dollar en een aangenaam verdoofde droom van een geoptimaliseerde toekomst waarin alles proteïnepoeder is en niets nog pijn doet.

Het merkwaardige is dat de meesten van ons dit beeld van het ‘rationele debat’ allang wantrouwen. Hoe vaak heb je al een discussie op televisie gezien waarin iemand die een standpunt verdedigt zich ineens tot zijn tegenstander wendt en zegt: ‘Goh, weet je, misschien heb je wel gelijk?’ Toch zeker nooit? En die keren dat *jij* van mening veranderde over iets wat je aan het hart ging, kwam dat door een rationeel argument, of was het misschien een veel merkwaardiger en moeilijker te volgen proces – een soort onderaards gerommel waar je je niet eens van bewust was tot het voorbij was? Was het misschien één enkel moment waarop de oude feiten in een nieuw licht kwamen te staan? De meesten van ons weten al heel lang dat van gedachten veranderen over iets belangrijks – of we juist hebben gehandeld, of we geloven wat ons is verteld, of we van iemand houden – veel rommeliger verloopt

dan in een netjes afgemeten debat mogelijk is. Dat gebeurt niet in een debat, maar op momenten tussen mensen – verwarde, feilbare mensen waar wat mis mee is en die een geschiedenis met zich meedragen – en onze woorden moeten zich een weg proberen te banen door de oude pijn, verborgen angsten en versteende overtuigingen die tussen ons hangen als een reusachtig spinnenweb en maar even het licht vangen voor ze weer uit beeld verdwijnen.

In die ruimte werken rede en logica niet zoals ons geleerd is te denken. Zelfs de taal werkt er niet. Waar eerst nog een handig legertje van woorden stond, keurig opgesteld in formaties die je helpen om je uit te spreken en je punt te maken, vinden we nu een meute losgeslagen huurlingen die schade veroorzaken op manieren die je niet eens kunt overzien, laat staan dat je je ervoor zou kunnen verontschuldigen. Je maakt de juiste geluiden en zegt zoiets als ‘het spijt me’, maar wat er doorklinkt is eigenlijk eerder ‘stel je niet aan’ of ‘ik had toch echt een goed excuus’, en de redelijkheid is ver te zoeken wanneer jouw ‘het spijt me’ voor de ander eerder klinkt als een soort misbaksel van belediging en schaamte. Wittgenstein zei ooit dat als een leeuw zou kunnen spreken, wij hem niet zouden kunnen begrijpen. Ik denk soms wel eens dat dat niet alleen voor leeuwen geldt.

Hoe komt het dan toch dat we, ook al weten we heel goed dat van gedachten veranderen ingewikkeld, moeizaam en rommelig is, net als wij zelf, nog steeds vasthouden aan het idee dat een rationeel debat de beste manier is om het aan te pakken? Waarom houden we vast aan ons ideaal van de rationaliteit en wringen we ons in allerlei bochten om ons eraan aan te passen, in plaats van andersom? Waarom beschouwen we alles wat we weten door de lastigste veranderingen van inzicht die we zelf hebben doorgemaakt als het antwoord op de psychologische vraag hoe we *in de praktijk* van gedachten verande-

ren, in plaats van dat we ons de veel diepere filosofische vraag stellen hoe we van gedachten *zouden moeten* veranderen?

Inmiddels denk ik dat ons algemeen aanvaarde antwoord op die tweede vraag niet alleen onjuist is, maar bovendien ook slecht voor iedereen, en hopelijk lukt het me in dit boek te laten zien waarom dat zo is. In wat volgt krijg je een aantal verhalen voorgeschoteld over mensen die van gedachten veranderden onder het soort druk waar een mens normaal de caissonziekte van zou krijgen. Velen van hen vertellen hun verhaal hier voor het eerst.

Soms zijn het verhalen over een openbaring, zoals dat over het moment waarop Susie ontdekte dat haar man al sinds zijn twaalfde had gelogen over iets crimineels, en zij zich zorgen begon te maken over zichzelf en haar jonge kind, of over die keer dat Peter de post van zijn zieke moeder voor haar opende en erachter kwam dat zij iemand anders was dan hij had gedacht, of het verhaal over hoe Dylan de strenge sekte met haar eindtijdgelooft verliet waar hij de eerste twintig jaar van zijn leven in was opgegroeid. Andere gaan over niet weten wat je moet geloven, zoals het cognitieve drijfzand waarin de Engels heer van stand Alex zich ineens bevond toen hij aan een realityshow had meegedaan waarin hij was getraind als uitsmijter voor een Londense club, en plots beseftte dat hij eigenlijk niet meer helemaal zeker wist welke van zijn twee identiteiten gespeeld was. En dan is er nog de verwarring die marinepilote Nicole jarenlang kwelde nadat ze als zesjarige had beweerd dat haar moeder haar had mishandeld en misbruikt, om vervolgens jaren later in een verslag over haar zaak te lezen dat het misschien helemaal nooit had plaatsgevonden.

Ieder van deze mensen deed toen ze van gedachten veranderden iets wat totaal ingaat tegen de algemene opvatting van hoe we ‘zouden moeten’ redeneren. Het zijn geen verhalen over keurige overwegingen. Deze mensen werden beïnvloed

door het soort zaken dat we volgens rationalistische pedantiken beter buiten beschouwing kunnen laten: hun zelfbewustzijn, de dingen die men hun verteld had, hoe ze zich voelden, welke prijs ze betaalden voor onzekerheid, wie (in plaats van wat) ze geloofden, ja zelfs van wie ze hielden. Deze verhalen tonen in levendige details dat het soms volstrekt rationeel kan zijn om op basis van dit soort zaken van gedachten te veranderen.

Voor een deel vertel ik deze verhalen omdat ik hoop dat ze een soort blauwdruk kunnen vormen voor de moeilijkste momenten waarop we zelf van gedachten moeten veranderen. De meesten van ons zullen zich nooit in precies dit soort situaties bevinden. Toch zou het best eens kunnen gebeuren dat we onze geliefden op vergelijkbare manieren op andere gedachten proberen te brengen. Misschien zien we ons ook wel genoodzaakt om ons net als deze mensen het volgende af te vragen: *En als ik nu eens ongelijk blijk te hebben? Wie ben ik zonder deze overtuiging? Wat moet ik ervan denken?* Je vergeet nogal snel hoe moeilijk het is om van gedachten te veranderen als je dat zelf niet hoeft te doen. Zo geloofde ik vroeger echt vast en zeker in God. Ik voel nog mijn blote knieën op de vloerbedekking van school op 2 december 2005, toen ik bad voor de ziel van Nguyen Tuong Van die op die dag zou worden terechtgesteld in Singapore omdat hij drugs had gesmokkeld. Maar zo levendig als mijn herinnering daaraan is, zo zeker ben ik er ook van dat ik niet van gedachten ben veranderd door rationele argumenten. Op een dag merkte ik gewoon dat het al een tijd geleden was dat ik in God had geloofd. Zo heb ik ook geloofd dat ik van iemand hield die de boel kort en klein sloeg als ik zelfs ook maar met andere mannen praatte, en ik zou echt twee van mijn tenen en waarschijnlijk ook een oog hebben gegeven voor een syllogisme dat me op andere gedachten had kunnen brengen. Toch denk ik niet dat er zoiets bestaat. Het lostrek-

ken van dit soort diepgewortelde overtuigingen en het probleem wat je vervolgens aan moet met die hele stukken van je persoonlijkheid die je daarbij ook lostrekt, was gewoon een te smerig klusje om met nette argumenten aan te pakken. Als we een ideaal van de rationaliteit weten te vinden dat ons dit soort rommeligheid toestaat, zal het ons misschien lichter vallen om van gedachten te veranderen (en anderen van gedachten te doen veranderen) wanneer het er echt op aankomt.

Deels vertel ik deze verhalen ook omdat, als ons ideaal van de rationele overtuiging onjuist blijkt te zijn, we maar beter zo snel mogelijk kunnen ophouden om ons publieke debat erop te baseren. We verkondigen luidkeels meningen die nog aanstootgeverder zijn dan wat er zo nu en dan uit een verstopte rioolbuis naar boven wordt gehaald, omdat we ervan overtuigd zijn dat het rechtvaardig is, en doen dat ondanks tamelijk sterke bewijzen dat simpelweg het overwegen van iets het al waarschijnlijker maakt dat mensen het zullen geloven. Producenten, kranten en zelfs de organisatoren van evenementen bieden ruimte aan racisten, seksisten en mensen die de wetenschap ontkennen, zagezegd om ze aan de kaak te kunnen stellen, maar vervolgens lijken ze maar zelden echt goed onderzocht te hebben hoe je dat moet doen, laat staan dat ze experts hebben geraadpleegd die zich al jaren met dit soort ideologieën hebben beziggehouden om te zien of ze eigenlijk wel te veranderen zijn, en hoe dan. We riskeren al het kwaad dat het gevolg kan zijn van het feit dat we dit soort meningen een podium bieden, simpelweg omdat er we er zo zeker van zijn dat *wij* weten hoe overtuiging werkt. *Iedereen die ik ken is irrationeel, en daar wil ik wat aan doen.*

Ik vind het bijzonder tragisch dat we vanwege onze vastgeroeste opvattingen over hoe het zou moeten werken het publieke debat aanpakken als een netjes georganiseerde discussie, terwijl we het bedenken van overtuigingsstrategieën

op het gebied van wat we *werkelijk* denken overlaten aan de tweedehandsautoverkopers van het cognitieve landschap: de bazen van reclamebureaus, advocaten of letterlijk de tweedehandsautoverkopers, die dat echt alleen doen om een nietsvermoedend publiek zo te manipuleren dat het nog meer koopt. Het lijkt haast wel alsof we de rommelige realiteit van het persoon-zijn wel een geschikt uitgangspunt vinden voor die vakken die toch al nooit de ambitie hadden om die rommeligheid achter zich te laten, maar dat we, wanneer we streven naar waarheid, verlichting, rede of vooruitgang, de chaos van het echte leven niet alleen nutteloos vinden, maar bovendien ook als een afleiding beschouwen: te veel emoties, te veel gepraat, te veel andere mensen, en dat zijn geen goede redenen om van mening te veranderen – althans, zo wordt ons voorgehouden.

Zo kon het gebeuren dat mensen die kozen voor dit model van het redelijke discours het advies kregen om afstand te nemen van het rommelige en het werkelijke. Ze begonnen steeds meer manieren om contact te houden met de wereld of met andere mensen, uit de discussie te weren. Ze leerden uit een boek hoe ze een drogreden op het spoor konden komen en volgden braaf elk debat dat werd uitgezonden, terwijl ze hevig hun best deden om zich niet af te vragen waarom het zo leeg aanvoelde. Het gevolg is dat iedereen die had gedacht met zijn overtuigingskracht een steentje te kunnen bijdragen, er nu wat eenzaam bij zit op zijn hoogverheven syllogistische bergtop en moet aanzien hoe ver onder hem in de wereld de nazi's en de polio terug zijn van weggeweest, de strijd tegen beide onbetaalbaar is geworden, en de zeespiegel maar blijft stijgen – en dat terwijl we elkaar voortdurend blijven voorhouden dat we vooral redelijk moeten blijven.

Ben ik nou de enige die dat vindt, of moeten we echt eens beter leren om mensen van mening te doen veranderen – en snel ook, verdomme?